

1990-luku sosiaalityöntekijöiden silmin

HANNU PIIROINEN

Riitta Auvinen (1980, 142) kuvailee sosiaalityön yhteiskunnallista tavoitetta yli kaksi vuosikymmentä sitten ilmestyneessä sosiaalipolitiikan perusoppikirjassaan seuraavalla tavalla:

”Sosiaalityön johtavan periaatteen, joka korostaa ihmisarvon merkitystä ja ainutkertaisuutta, ei tarvitse nykyisessäkään yhteiskunnassamme olla nyhky-sosiaalipolitiikkaa. Huoltotyöntekijöiden realistinen näkemys yhteiskunnasta ja sen epäkohdista voi muuntaa vaikeudet ja epäkohdat yksilötasolta yhteiskuntatasolle. Tämä edellyttää, että sosiaalityöntekijöille kertynyt arvokas tieto kuljetetaan yhteiskunnan päätöksentekijöille.”

Sosiaalityöntekijän oman äänen kuuluviin saaminen on epäilemättä yksi sosiaalityön suurista yhteiskunnallisista ikuisuuskysymyksistä. Tutkimuksessaan *Sosiaalityön neljäs käänne* Ulla Mutka (1998) on todennut, että sosiaalityöntekijöiden ja koko sosiaalityön ammattikunnan keskuudessa vallitsee ”hiljaisuuden kulttuuri”, jossa läheskään kaikkia asioita ei sanota ääneen lukuun ottamatta epävirallisia kahvipöytäkeskusteluja tai vastaavanlaisia tilanteita. Työskennellessäni lyhyen aikaa erään Etelä-Suomen kaupungin sosiaalivirastossa sosiaalityöntekijänä olen tavannut muutamia pitkään asiakastyössä toimineita sosiaalityöntekijöitä, jotka kertoivat olevansa turhautuneita ja liian väsyneitä ottaakseen kantaa sosiaalityön ajankohtaisiin kysymyksiin. Huomasin, että heillä on paljon kokemuksia ja näkemyksiä sosiaalityöstä, sen kehittämismahdollisuuksista ja uhkakuvista. Kuitenkin vain harva heistä oli oikeasti valmis ”taisteluun” oman työnsä ja samalla myös ammattikuntansa puolesta. Monet sosiaalityöntekijät katsoivat olevansa huono-osaisen ja köyhien ihmisten viimesijaisina auttajina suomalaisessa yhteiskunnassa niin marginaalisessa asemassa, että tuskin heidän äänensä voisi koskaan tulla kuulluksi yhteiskuntapolitiisessa päätöksenteossa.

Mitä käytännön työntekijät todella ajattelevat? On olemassa yksi foorumi, jossa aktiivisten sosiaalityöntekijöiden ääntä ainakin on kuultavissa: sosiaalialan ammattilehdet. Tekemäni tutkimuksen (Piironen 2005) aineisto koostuikin Sosiaaliturva- ja Sosiaalityöntekijä-lehdissä vuosina 1990–1997 julkaistuista sosiaalityöntekijöiden kirjoituksista.

Aineistossa oli mukana yhteensä 85 kirjoitusta (48 Sosiaaliturvassa, 37 Sosiaalityöntekijässä) kaikkiaan 58 sosiaalityöntekijältä. Neljä kirjoittajaa määrittyi ammatillisen asemansa puolesta johtaviksi sosiaalityöntekijöiksi, joten valtaosa kirjoittajista eli 54 oli arjen käytäntöjen eri toimintaympäristöissä (esim. sosiaalitoimisto, sairaala, koulu) työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä. Suurin osa eli kaksi kolmasosaa kirjoittajista oli naisia, mikä periaatteessa vastasi odotuksia, sosiaalityöhän on naisvaltainen ala. Silti miesten osuus kirjoittajista oli paljon suurempi kuin heidän osuutensa alan työntekijöistä. Syytä siihen, miksi naisvaltaisella sosiaalialalla työskentelevät miehet olivat naiskollegoitaan aktiivisempia tulkintojen tuottajia, ei ole mahdollista nimetä sosiaalityöntekijöiden kirjoitusten analysoinnin perusteella.

Ammatillisten jännitteiden kategorisoinnit

Tarkastelin tutkimuksessani, kuinka sosiaalityöntekijät konstruoivat omaan ammattiinsa liittyvän epävarmuuden ja työhönsä liittyvät ammatilliset jännitteet. Kohdistin kiinnostukseni sosiaalityöntekijöiden kirjoituksissa esiintyviin kategorisointeihin. Kategorisoinnit olivat mielenkiintoisia jäsennostapoja, jotka sisälsivät mitä erilaisimpia viittauksia suomalaiseen sosiaalityöhön 1990-luvulla liittyviin epävarmuustekijöihin, muutospaineluihin ja ammatillisiin jännitteisiin.

Asiakassuhde

Valtaosalle kirjoittajista sosiaalityö on asiakas- ja palvelutyötä, jossa sosiaalityöntekijät rakentavat omaa ammatillista toimijuuttaan suhteessa asiakkaisiin. Tällaisen ajattelun mukaan sosiaalityö määrittyi asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisestä suhteesta kuvaavaksi palvelumuodoksi (Coady 1993, 36–60; Sipilä 1989, 218–221). Kirjoittajien tulkinnoissa asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde ymmärretään molemmin puolin jännitteiseksi. Vuorovaikutuksessa esiintyvät jännitteet tekivät tästä suhteesta tilannekohtaisesti milloin vallankäyttäjän ja vallankäytön kohteen välisen alistussuhteen, milloin molemminpuolisen vuorovaikutussuhteen.

Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisen suhteen nähtiin perustuvan kulttuuriseen erilaisuuteen. Vuonna 1994 Sosiaalityöntekijässä julkaistussa kirjoituksessa kategorisointi ”korkeasti koulutetuksi asiantuntijaksi” kuvasi ammatilliset kriteerit täyttävää sosiaalityöntekijää, joka erotautuu vailla tällaisia kriteereitä olevasta sosiaalityön asiakkaasta. Samassa kirjoituksessa kategorisointi ”meille tuttu ja turvallinen, asiakkaalle vieras toimisto kaikkine rekvisiittoineen” puolestaan luonnehti sosiaalityön arkea:

”Ajattelin asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välistä suhdetta ja sitä onko asiakas oikeastaan aina alakynnessä meihin nähden. Oli asiakkaan ongelma mikä hyvänsä, hän tulee korkeasti koulutetun asiantuntijan luokse hakemaan apua. Eikö se sisällä aina ajatuksen ’olen avuton, haen apua osaavalta’? Ulkoiset olosuhteet voivat vielä lisätä tätä epätasa-arvoa, esim. meille tuttu ja turvallinen, asiakkaalle vieras toimisto kaikkine rekvisiittoineen. Monet asiakkaat kokevat olonsa varmemmaksi, kun työntekijä tulee heille kotiin tai lähtee vaikkapa puistoon kävelemään.”

Edellä esitetyssä näytteessä oli kyse asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisestä kulttuurisesta erosta. Asiakas on apua tarvitseva henkilö, jolle vierasto on vieras toimintaympäristö. Sosiaalityöntekijä taas on asiakkaan auttaja, joka on työnkuvansa puolesta tottunut työskentelemään virastossa. Se, että vierasto on usein asiakkaalle vieras ja sosiaalityöntekijälle tuttu sosiaalityön arjen toiminta-areena, luo epäilemättä jännitteitä asiakkaan ja sosiaalityöntekijän väliseen suhteeseen.

Kysymys asiakkaiden keskinäisestä tasa-arvoisuudesta näyttäytyi ristiriitaisena sosiaalityöntekijän arjessa. Asiakkaiden tasa-arvoisuutta pidettiin yhtä ongelmallisena kuin ”tavallisessa” elämänmenossa, joka ei myöskään ole tasa-arvoista. Vuonna 1990 Sosiaalityöntekijässä julkaistussa kirjoituk-

sessä kategorisointi ”normalisointifilosofia” kuvasi suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevaa kulttuuris-ideologista lähtökohtaa, joka tavalla tai toisella säänteli sosiaalityöntekijöiden toimintaa:

”Mutta on täysin vääristynyt tapa asennoitua asiakastyöhön siten, että yksittäisen työntekijän tulisi kyetä ’auttamaan kaikkia’. Siinä piilee ns. normalisointifilosofia: kuvitelma, että sosiaalipalveluissa kaikki saavat samaa ja että tavalliseen elämään kuuluu tietyt normit. Esimerkiksi vaatimusta, että työyhteisön tulee noudattaa tiukasti samalla tavalla toimeentulotukinormia, perustellaan asiakkaiden tasa-arvoisuudella. Onko ’tavallinen’ elämämme tasa-arvoista, saammeko ja annammeko tasa-arvoisesti? Eikö sille ole pikemminkin tyypillistä vaihtelu ja eroavaisuudet? Eikö tämä koske erityisesti sosiaalitoimistojen asiakkaan asemaan joutuneita? Eivätkö heidän tasa-arvolleen sopisi juuri paremmin ’rääätälän työnä’ toteutetut toimenpiteet? Eikö juuri heidän kohdallaan tasa-arvon tule merkitä vapautta elää omilla ehdoillaan?”

Kirjoittajan mielestä asiakkaiden tasa-arvoinen kohtelu on sosiaalitoimistossa mahdotonta, koska asiakkaiden elämäntilanteet ovat luonnostaan erilaisia. Siksi kirjoittaja esittää kaikkien asiakkaiden tasa-arvoisuuden asemesta yksilöllisesti suunniteltuja palvelukokonaisuuksia. Kun toimeentulotuen perusnormi on periaatteessa aina sama kaikille samanlaisessa tilanteessa oleville kotitalouksille (kuten esimerkiksi yksin asuville tai lapsiperheille), kirjoittajan ehdotus näyttää vähintäänkin perinteisestä poikkeavalta tavalta jäsentää ja ymmärtää toimeentulotuen periaatetta viimesijaisena suojaverkkona.

Kritiikki sosiaalityön ammattikunnan keskuudessa vallitsevia toimintatapoja kohtaan osoitti, että sosiaalityöntekijöillä oli 1990-luvulla rohkeutta nostaa esiin omaan ammattiinsa liittyviä perusongelmia. Vuonna 1991 Sosiaaliturvassa julkaistussa kirjoituksessa kategorisointi ”kaikkivoipaisuuden ja hyvänä ihmisenä ja työntekijänä toimimisen illuusio” kuvasi refleksiivistä sosiaalityöntekijyyttä (Karvinen 1993, 17, 28, 45; Matties 1993, 102) eli ajatusta monella eri ulottuvuudella toimivan sosiaalityöntekijän prototyypistä. Kategorisointi sai merkityksensä tilanteessa, jossa sosiaalityöntekijät joutuvat jatkuvasti työskentelemään hyväksyessään asiakkaidensa riippuvuussuhteet ja tyytyessään vallitsevien käytäntöjen muuttumattomuuteen.

”Sosiaalityöntekijöitä tuntuu edelleen vaivaavan kaikkivoipaisuuden ja hyvänä ihmisenä ja työntekijänä toimimisen illuusio. Rajojen asetteluhan aiheuttaa myös kipua ja vastustusta asiakkaassa, se vaatii niin myös työntekijältä kuin asiakkaalta muutokseen tähtävästä työskentelystä.”

Jos asiakas voi heittää työntekijälle kaiken pahanolonsa ja jos työntekijä ottaa kaiken vastaan, hän samalla ylläpitää asiakkaan riippuvuutta itsestään. Tällaisen riippuvuussuhteen olemassaolo kuvaa sitä, että sosiaalityö toimii juuri päinvastoin kuin sen pitäisi, jos sosiaalityön tehtäväksi nähdään jonkinlaisen muutoksen aikaansaaminen. Hyvänä esimerkkinä tästä käyvät pitkäaikaisasiakkaat, joita löytynee jokaisesta sosiaalitoimistosta. Jos sosiaalityön tavoitteeksi asetetaan asiakkaan omatoiminen selviytyminen, vaatii siihen pääseminen asiakkaan itsenäistymistä. Työntekijältä se vaatii muutakin kuin hyvänä ihmisenä olemista! Toki tulosten aikaansaaminen vaatii myös tavoitteiden ja vastuun asettamista ja molempipuolista sitoutumista.”

Kaikkivoipaisuuden ohjenuorakseen ottaneet sosiaalityöntekijät olivat omaksuneet työssään ajateltavan, jonka mukaan sosiaalityöntekijä kykenee auttamaan, neuvomaan ja ohjaamaan kaikkia asiakkaitaan kokonaisvaltaisesti. Kirjoittajan mukaan kaikkivoipaisuus oli sosiaalityön ammattikunnan keskuudessa harhakuvitelma, jonka varaan sosiaalityöntekijät usein rakensivat oman ammatti-identiteettinsä. Sopii kysyä, onko sosiaalityöntekijöiden omaksumilla kaikkivoipaisuuskuvitelmissa jotain liittymäkohtia sosiaalityöntekijöiden työuupumukseen 1990-luvun Suomessa. Olivatko 1990-luvulla laman ja murroksen oloissa työskennelleet, työssään loppuun palaneet sosiaalityöntekijät liian tunnollisia?

Työuupumus

Sosiaalityöntekijän työuupumus tai työssä jaksamisen ongelmat nousivat voimakkaasti esiin 1990-luvulla. Vuonna 1997 Sosiaalityöntekijässä julkaistussa kirjoituksessa kategorisointi ”auttajasyndrooma” kuvasi osuvasti yleistä työntekijän väsymykseen johtavaa tilannetta, jossa asiakkaan auttajan roolissa toimiva sosiaalityöntekijä unohtaa kokonaan oman hyvinvointinsa. Kirjoituksessa esiintynyt kategorisointi ”uupunut työntekijä” puolestaan luonnehti sosiaalityöntekijää, jolla ei ole aikaa, halua eikä liioin myöskään kiinnostusta toteuttaa itseään ja haaveitaan työajan ulkopuolella.

”Sosiaalityöntekijöitä uhkaa auttajasyndrooma, jossa auttaja oppii huomioimaan vain toisten tarpeet oman kustannuksella. Työtahti, työmäärä ja niiden myötä kiireen tunteminen lisääntyvät työpaikoilla. Yhä useampi uupuu paineidensa alla. Uupumuksen tunne koetaan yksilöllisesti ja sitä on vaikea mitata.

Työpaikoilla uupumus näkyy motivaation laskuna, keskittymis- ja muistivaikeutena tai ylienergisena työn kahmimisena. Erityisesti katoaa kyky nähdä asiat oikeissa mittasuhteissa. Todelliset tärkeät asiat jäävät keskustelematta. Suunnitteluun ei jää aikaa, kun töitä vain tehdään. Katoaa kyky käsitellä työn iloja ja suruja.”

Nähdäkseni sosiaalityöntekijöiden kaikkivoipaisuuskuvitelmissa ja ”auttajasyndroomalla” on jotain tekemistä keskenään. Ehkä on perusteltua väittää niiden liittyvän yhteen 1990-luvun laman ja rakennemuutoksen aikana, jolloin monet sosiaalitoimistojen sosiaalityöntekijät joutuivat jatkuvan epävarmuuden oloissa auttamaan, neuvomaan ja ohjaamaan joukkotyöttömyyden synnyttämää suurta sosiaalityön, erityisesti toimeentulotuen asiakaskuntaa.

Työuupumusta koskevan keskustelun yhteydessä nostettiin myös esiin kysymys sosiaalityöntekijöiden alistuksesta. Sosiaalityöntekijät näkivät, että sosiaalityön arjen toimintaolosuhteita henkilöstömäärän supistuksen ja työtehtävien lisäyksen heikentäneet poliittiset päätöksentekijät olivat osittain syyllisiä sosiaalityöntekijöiden kokemaan työuupumukseen. Erityisesti pienessä kunnassa sosiaalityön ammatilliset jännitteet kulminoituivat poliittisten päätöksentekijöiden ja sosiaalityöntekijöiden välisten edunvalvontaristiriitojen ympärille.

Lamavuosien retotiikkaa ilmensi vuonna 1996 Sosiaaliturvassa julkaistussa kirjoituksessa esiintyvä 1990-luvun suomalaista talouspoliittista ajattelua kuvaava kulttuuris-ideologinen eetos ”henkilöstösaneeraukset”, jota voi tulkita kahdella tavalla. Poliittisten päätöksentekijöiden näkökulmasta se määrittyi taloudellisesti edulliseksi arvovalinnaksi, jonka taustalla oli poliittisten päätöksentekijöiden omaksuma ajatus ylimääräisten taloudellisten kuluerien karsimisesta. Toisaalta sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta se määrittyi kauttaaltaan epäedulliseksi ja moraalisesti epäoikeudenmukaiseksi toimenpiteeksi, joka sai aikaan epävarmuutta sosiaalityön arkeen.

”Alistumista ilmaisi mielestäni myös työntekijöiden henkinen väsyminen. Työyhteisö oli henkilöstösaneerauksien jälkeen joutunut pienellä työntekijämäärällä laajentamaan toimenkuvaansa ja sen oli jatkuvasti joustettava omista eduistaan virkamiesjohdon päämäärien hyväksi. Vaikka työyhteisöllä oli ollut kauan vaikeuksia selviytyä suurten paineiden alaisena kunnalla tehtävistään, se ei ollut vaatinut lisätövoimaa. Uupuneidenkin työntekijöiden oli jaksettava selviytyä työtaakastaan ja nieltävä ’ylhäältä’ tulevat käskyt. Säilyttääkseen työsuhteensa pienen kunnan viranhaltijoiden oli alistuttava päättäjien tahtoon ja käskyihin punnaamatta.”

Vaikka kirjoittajan tulkinta alistuksesta ja väsymyksestä onkin henkilökohtainen, omiin kokemuksiin perustuva jäsenitys, se puhutti varmasti monia sosiaalityöntekijöitä. Miksi sosiaalityönte-

kijät eivät olleet vaatineet uusia sosiaalityöntekijöitä työyhteisönsä, jotta vanhat olisivat paremmin selviytyneet työtehtävistään? Olivatko sosiaalityöntekijät liian vaatimattomia, omaan kohtaloonsa tyytyviä ammatillisia toimijoita poliitisten päätöksentekijöiden edessä? Vai oliko kyse vain ”hiljaisuuden kulttuurista” (Mutka 1998), jonka sosiaalityöntekijät olivat omaksuneet ammatilliseksi ohjenuorakseen?

Vastuu ja valta

Vastuu ja valta kulkivat sosiaalityöntekijän työssä käsi kädessä, mikä teki arkisesta työstä monin tavoin jännitteistä. Kyse oli ennen muuta siitä, miten sosiaalityön ammatillinen vastuu ja asiantuntijavalta asettuvat suhteessa toisiinsa. Vuonna 1990 Sosiaalityöntekijässä julkaistussa kirjoituksessa kategorisoinnit ”hallinnon ja kunnan tai kuntainliiton asettamat rajat”, ”työntekijöiden odotukset ja ehdotukset” ja ”ylhäältä annetut tavoitteet” ilmensivät sosiaalitoimen esimiesten rajasysteemiä. Kategorisoinnit ”asiakkaiden odotukset”, ”erilaisten asiantuntemusten tarpeet työyhteisössä” ja ”organisaation suomat mahdollisuudet ja asettamat rajat” puolestaan kytkeytyivät sosiaalityöntekijöiden rajasysteemiin.

”Vastuun ja vallan rajat tulisi selvittää yhteisesti. Ylhäältä annetut tavoitteet harvoin toimivat käytännössä ja yltyvät asiakastyöhön asti. Olisi kyettävä tunnistamaan ja tunnustamaan erilaisten asiantuntemusten tarpeet työyhteisössä. Asiakastyön asiantuntijoina toimiville sosiaalityöntekijöille ja heidän ideoilleen ja ajatuksilleen tulisi luoda tilaa kaikissa sosiaalityön asiantunteudesta vaativissa asioissa.

Esimiehet joutuvat toimimaan eräänlaisessa rajasysteemissä, missä toisaalta kohtaavat työntekijöiden odotukset ja ehdotukset, toisaalta hallinnon ja kunnan tai kuntainliiton asettamat rajat. Työntekijöiden rajasysteemi muodostuu puolestaan asiakkaiden odotuksista ja organisaation suomista mahdollisuuksista ja asettamista rajoista.”

Keskustelu sosiaalityön vallitsevista käytännöistä irrottautumisen merkityksestä niin sosiaalityölle kuin sosiaalityöntekijöillekin korostui monissa kirjoituksissa. Vuonna 1996 Sosiaalityöntekijässä julkaistussa kirjoituksessa esiintynyt metafora ”herran pelko” ja kategorisoinnit ”pelko kaiken uuden kokeilemisestä” ja ”turha kunnioitus” olivat alistuneille sosiaalityöntekijöille ominaisia tunnuspiirteitä, jotka voisivat kirjoittajan mielestä jäädä sosiaalityön ammatillisessa ymmärryksessä taka-alalle tai kokonaan unholaan.

”Meillä monilla on pelko kaiken uuden kokeilemisestä.

Lisäksi meillä on monilla vielä vallalla ns. ’herran pelko’. Tällä tarkoitin itseämme korkeammassa asemassa olevan pelkoa. Moni sosiaalialalla työskentelevä on saanut koti- ja koulukasvatuksen perintönä itseään korkeammassa asemassa olevan kunnioittamisen. Se on hyvä se!

Kuitenkin olen valmis esittämään siihen erään kohdan, jossa on lupa tehdä poikkeus. Ei pelkästään ammattiasema suo ihmiselle välttämättä tiedon, taidon ja älyn rikkautta. Jos itseämme ylemmässä ammattiasemassa olevalla ei ole tiedon, taidon eikä älyn suomaa kunnioituksen oikeutta, ei myöskään ole tarvetta tuntea turhaa kunnioitusta. Tällä puolestaan tarkoitan sitä, että myös ylemmässä asemassa olevan ajatuksia tulee kyseenalaistaa. Ei pelkkä ammattiasema anna oikeutta siihen, ettei alemmassa asemassa oleva ole oikeutettu asettamaan kyseenalaiseksi ylempänsä toimintatapoja.”

Kirjoittajan mielestä sosiaalityöntekijät alistuvat ilman vastarintaa omaan kohtaloonsa ”hiljaisuuden kulttuurissa”. Vallitseviin käytäntöihin totuneet ja niihin tyytyvät sosiaalityöntekijät halusivat vain tehdä arkisen työnsä rutiininomaisesti niin kuin aina ennenkin. Jo pelkkä ajatus siitä, että sosiaalityön arjessa voitaisiin kokeilla uusia käytännön työmenetelmiä, tuntui heistä oudolta ja vieraalta, ehkä jopa pelottavalta ja vastenmieliseltä. Samalla kun sosiaalityöntekijät pyrkivät kaikkiin tavoin välttämään tilanteita, joissa he joutuisivat vastustamaan esimiehiään, he myös hyväksyivät joko tietoisesti tai tiedostamattaan esimiestensä ajattelumaailman.

Kysymys vastuun ja vallan rajoista oli haasteellinen asiakastyötä tekeville sosiaalityöntekijöille 1990-luvulla Suomessa. Ammatillinen vastuu velvoitti sosiaalityöntekijöitä, joilla oli työssään luonnollisesti asiantuntijavaltaa asiakkaisiinsa nähden, toimimaan lakien ja asetusten mukaisesti. Moraalinen vastuu taas ei velvoittanut sosiaalityöntekijöitä tekemään suoranaisesti mitään, sillä moraalisen vastuun kantamisen nähtiin olevan jokaisen sosiaalityöntekijän oma asia. Silti moraalisen vastuun taustalla oli ajatus siitä, että kaikki asiakastyötä tekevät sosiaalityöntekijät voisivat pohtia tapaus- ja tilannekohtaisesti, millaisia seurauksia jollakin tietyllä yksittäisellä moraalisella valinnalla oli eri asioihin (Bauman 1995, 3, 287; Bauman 1997, 3, 124).

Johtopäätökset: tyypillinen sosiaalityöntekijän kirjoitus

Sosiaalialan ammattilehdissä julkaistut sosiaalityöntekijöiden kirjoitukset olivat sosiaali-

työn ammattikunnan edustajien kuvauksia aikana, jolloin suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset, kuten taloudellisten resurssien väheneminen, työttömyyden kasvu ja sosiaaliturvan leikkaukset, vaikuttivat tavalla tai toisella sosiaalityön arkeen ja tekivät sosiaalityöntekijän työstä aiempaa haastavampaa. Toisaalta sosiaalityöntekijöiden kirjoitukset olivat myös yksittäisten sosiaalityöntekijöiden kuvauksia siitä, miten he ovat itse kokeneet 1990-luvun laman ja murroksen vaikuttaneen paitsi omaan arkiseen työhönsä myös omaan työmotivaatioonsa.

Ennen syksyllä 1991 Suomessa alkanutta lamaa julkaistuissa kirjoituksissa sosiaalityöntekijät tiedostivat sosiaalityön epävarman paikan ja heikon ammatillisen statuksen osana suomalaista yhteiskuntaa ja toivat tämän myös esiin omista tulkinnoistaan. Laman aikana (1991–1994) sosiaalityöntekijöiden kirjoitukset muuttuivat sävyllään entistä tunteenomaisemmiksi suorituspainneiden purkamisen kuvauksiksi. Laman jälkeen (1995–1997) sosiaalityöntekijät olivat kiinnostuneita muuttuvista professionaalisuusodotuksista, joiden taustalla oli pyrkimys irrottautua niin sanottujen valitsevien käytäntöjen vankeudesta.

Sosiaaliturvassa ja Sosiaalityöntekijässä julkaisujen kirjoitusten välillä ei ole merkittäviä eroja. Kuitenkin on syytä todeta, että Sosiaalityöntekijässä on enemmän lama-ajan tunteenomaisia vuodatuksia kuin Sosiaaliturvassa. Sosiaaliturvassa julkaistut kirjoitukset ovat pääasiassa yleisluonteisia puheenvuoroja ja vastaavasti Sosiaalityöntekijässä julkaistut kirjoitukset ammatillisia kannanottoja.

KIRJALLISUUS

- AUVINEN, RIITTA: Tämän päivän sosiaalipolitiikka. (5.–6. painos.) Helsinki: Kirjayhtymä, 1980
- BAUMAN, ZYGMUNT: Life in Fragments. Essays in Postmodern Morality. Oxford & Cambridge: Blackwell, 1995
- BAUMAN, ZYGMUNT: Postmodernity and Its Discontents. Cambridge: Polity Press, 1997
- COADY, NICK: The Worker-Client Relationship Revisited. Families in Society: The Journal of Contemporary Human Service 74 (May 1993), 291–298
- KARVINEN, SYNNOVE: Reflektiivinen ammatillisuus sosiaalityössä. S. 15–51. Teoksessa: Granfelt, Riitta & Jokiranta, Harri & Karvinen, Synnöve & Matthies, Aila-Leena & Pohjola, Anneli: Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto, 1993

Sosiaalialan ammattilehtiin kirjoittaneiden sosiaalityöntekijöiden välillä oli havaittavissa pieniä eroja. Kirjoittajina miehet olivat naisia aktiivisempia ottamaan kantaa ajankohtaisiin kysymyksiin, jotka koskivat sosiaalityön paikkaa yhteiskunnassa. Naiset olivat miehiä avoimempia ilmaisemaan omia tuntemuksiaan. Suurin ero aloittelevien ja kokeneiden sosiaalityöntekijöiden kirjoitusten välillä oli se, että kokeneet olivat tottuneempia hallitsemaan sosiaalityön laajalajaisia asiakokonaisuuksia ja samalla myös jäsentämään niitä.

On vaikea eritellä kaikkia mahdollisia syitä sosiaalityöntekijöiden kirjoittamisaktiivisuuteen, koska sosiaalityöntekijät ovat erilaisia ja heidän motiivinsa ovat aina viime kädessä yksilöllisiä, eivät niinkään ammattikuntasidonnaisia. Kirjoittamisen kautta sosiaalityöntekijöille avautuu mahdollisuuksia vaikuttaa niin poliittisiin päätöksentekijöihin kuin myös oman alan kollegoihin.

Toisaalta kirjoittaminen saattaa myös olla monille sosiaalityöntekijöille pelkästään yksi terapeutin keino purkaa omia ammatillisia patoutumiaan ilman, että kirjoituksella olisi tarkoitus suoranaisesti saada aikaan muutosta sosiaalityön arjessa. Tutkimustulosten perusteella ajateltiin, että tyypillisen sosiaalityöntekijän kirjoituksen on laatinut aktiivinen, työstään ja sen kehittämisestä kiinnostunut sosiaalityöntekijä, joka pyrkii kirjoituksellaan vetoamaan poliittisiin päätöksentekijöihin ja alan kollegoihin. Sosiaalityöntekijälle vetoaminen on keino saada äänensä kuuluviin niin, että hän saa esitettyä asiansa oikeassa paikassa oikealla tavalla oikeaan aikaan.

- MATTHIES, AILA-LEENA: Epävirallinen ja virallinen sosiaalityön modernisaatioissa. S. 97–130. Teoksessa: Granfelt, Riitta & Jokiranta, Harri & Karvinen, Synnöve & Matthies, Aila-Leena & Pohjola, Anneli: Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan Keskusliitto, 1993
- MUTKA, ULLA: Sosiaalityön neljäs käänne. Asiantuntijuuden mahdollisuudet vahvan hyvinvointivaltion jälkeen. SoPhi 27. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 1998
- PIIROINEN, HANNU: Epävarmuus, muutos ja ammatilliset jännitteet. Suomalainen sosiaalityö 1990-luvulla sosiaalityöntekijöiden tulkinnoissa. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 264. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2005
- SPIILÄ, JORMA: Sosiaalityön jäljillä. Helsinki: Tammi, 1989.